

Az amerikai magyarok 1929-es nemzetgyűlése a New York állambeli Buffalóban, különös tekintettel az egyházak szerepvállalására

Dudás Róbert Gyula

1929-ben az Amerikai Egyesült Államok magyarságának jelentős része képviselőket küldött az észak-amerikai Buffalo városába, az első (s valójában egyetlen) összmagyar gyűlésre, amelyet ők nemzetgyűlésnek neveztek el. A nemzetgyűlés célja amellett, hogy az amerikai belső problémákat rendezni kívánta, kiállítás kívánt lenni az anyaország mellett, felhívás a trianoni béke igazságtalanságának hirdetésére. Külön fontos része dolgozatomnak Lord Rothermere személyének és politikájának áttekintése, az, hogy hatására milyen valós vagy álremények merültek fel a magyarságban. Írásom második felében pedig vizsgálom a nemzetgyűlés határozatait, s azt, hogy ezt mennyire tudták átvinni a hétköznapiakba, mennyire lett rövid vagy hosszú távú eredménye a magyarok nemzetgyűlésének.

Az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában az 1920-as évek végén nagyjából egymillió letelepedett,¹ magát magyarnak tartó, elsődlegesen első generációs magyar élt. Ezeknek képviselői találkoztak 1929 májusában az Egyesült Államok észak-keleti részén, a New York államban található Buffalo településen, hogy megrendezzék az amerikai magyarok nemzetgyűlését. Ez a nemzetgyűlés, noha az amerikai magyar diaszpóra egyik meghatározó eseménye volt, mára gyakorlatilag kikopott a köztudatból. Jelen írással emléket szeretnék állítani az akkori magyaroknak, akik – bár nagy részük ekkor már amerikai vagy kanadai állampolgár volt – mégis minden erejükkel a magyarságért, az anyaországi és az új világi magyarságért dolgoztak. A nemzetgyűlés kifejezés azért is indokolt, mert – a korabeli sajtó véleménye szerint – gyakorlatilag a teljes amerikai magyarság képviselte magát. 272 egyesület, 87 egyházközség, 41 hírlap, 974 delegátusa vett részt a gyűlésen mintegy egymillió amerikai magyar képviselőjében.

A trianoni „trauma” mint a nemzetgyűlés előzménye

1871 és 1913 között nagyjából kétfélmillió személy hagyta el az országot, akik főleg gazdasági, egzisztenciális okokból vándoroltak ki. Végső céljuk elsődlegesen az Amerikai Egyesült Államok volt. Ady Endre ezzel kapcsolatosan a *Budapesti Napló*ban így írt:

„Tegnap egy falu népe vonult át szép Budapest vasárnapi népű körútjain. Nem bámészkodtak, nagyon komolyak voltak, s őket is alig vették észre. De akik észrevették s megkérdezték, azoknak válaszolt szívesen a vándorló csapat vezére: – Ez itt Mezőcsát község, az egész falu, megyünk Amerikába. Se váddal, se panasszal, se kérkedéssel, se vígan, se szomorúan, ezt válaszolta. És belemutatott a csapatba s hozzátette: – Senkit se hagyunk otthon, viszünk mindenkit, a zsidót is.

¹ A letelepedett magyarok száma nem egyenlő a kiérkezett magyarok számával, erre dolgozatom későbbi részében kitérek.

Igen, ott volt a csapatban a zsidó is, a falu zsidója. S mennek szép egyetértésben, a földönfutók közös sorsával Amerikába.”²

Az 1920-as trianoni békekötés az Amerikában élő magyarságot is megdöbbentette, sőt mondhatni személyében érintette, hiszen a kivándorló magyarok jelentős része származott az elcsatolt felvidéki, kárpátaljai, illetve erdélyi területekről. Korábbi kutatásaim³ alapján megállapítható, hogy az 1920 előtt az Egyesült Államokba érkezett magyar katolikus papok több mint a fele olyan területről származott, amely 1920 után elcsatolásra került. Ez a tényező – azon kívül, hogy természetesen a nemzeti érzést erősítette – egyszerű, mondhatni egzisztenciális problémát is okozott a diaszpóra lakosságának. Addig ugyanis az emigráció jelentős részét tették ki (s ezzel számos problémát okoztak) az ún. „vándormadár gyakorlat”-ot követők, miszerint egy személy kikerkezett „a szezonra” az USA-ba, ott összegyűjtött egy kis pénzt (ha tudott), majd visszavándorolt, esetleg a magyar segélyszervezetek pénzén, s később újra kijött. Viszont a határváltozások miatt az állampolgársági kérdések is megváltoztak, mivel „[a]z 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződéssel Magyarországtól elcsatolt területek lakossága, a nemzetközi szerződésben szabályozott szuverenitás átszállással – államutódlással – automatikusan elveszítette magyar állampolgárságát, és az utódállam állampolgárává vált. A békeszerződés 1920. június 26-án⁴ lépett hatályba, a joghatások ekkor álltak be.”⁵ Ezzel a lépéssel – bár a pontos szám ismeretlen – számos Amerikában élő, korábban magyar állampolgár vált gyakorlatilag hontalanná, hiszen sok esetben magyar állampolgárságukat ekkor elveszítették, az utódállam állampolgárságát nem fogadták el, de az amerikaiakat még nem szerezték meg, vagy arra még lépéseket sem tettek.

A trianoni békediktátum után az amerikai magyarság körében – leszámítva a baloldali lapokat, amelyek mindezt nevetségesnek tartották⁶ és a résztvevőit számos esetben kifigurázták⁷– egyre erősebben jelent meg a

² ADY ENDRE: Jegyzetek a napról. In: *Háromszék*, 1999. február. 4.

³ DUDÁS RÓBERT GYULA: Magyar katolikus papi sorsok Észak-Amerikában. Adalékok az amerikai magyar katolikus pasztorációhoz, pályamű, Országos Tudományos Diákköri Konferencia Humán Tudományi Szekció, Amerikai kultúra és történelem tagozat. Budapest. Eötvös Loránd Tudományegyetem. 2019.

⁴ Valójában a békeszerződés – magyar részről – 1921. június 26-án lépett hatályba, amikor kihirdetésre került az „1921. évi XXXIII. törvénycikk az Észak-Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovák országgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről” törvény, így az állampolgárság kérdésében ez a dátum releváns.

⁵ UGRÓCZKY MÁRIA: Megtalált magyar állampolgárok. In: *Acta Universitatis Szegediensis. Acta juridica et politica*, 2015. 550–576. p.

⁶ Vö.: Vitagyűlés a revízióról. In: *A Munkás* [A Szocialista Munkáspárt hivatalos lapja. New York, NY], 1929. november 2. 1., 4. p.

⁷ „A buffaloi »nemzetgyűlés« elhalasztását kérte egy tucat pap azon a címen, hogy ők is szeretnének arra elmenni, de a böjti ájtatosságok ideje alatt nem érnek rá. Állítólag

területi revizionizmus kérdése. Különösen ez azért volt egy érdekes kérdés az Amerikai Egyesült Államokban, mert a helyi magyarság úgy gondolta, hogy Wilson elnök háború alatti tevékenységével, valamint a párizsi békekonferencia idején folytatott Habsburg-politikájával kvázi hitet tett a Monarchia egysége mellett.

Tény, hogy Thomas Woodrow Wilsonnak⁸, az Amerikai Egyesült Államok elnökének 14 pontból álló, részben a nemzetközi jog új alapelveit jelentő békejavaslata, amelyet a szenátus és a képviselőház közös ülésén hirdetett meg 1918. január 8-án, s a wilsoni-elvek néven lettek ismertek, 10. pontja az alábbiakat tartalmazza: „Ausztia-Magyarország népei részére, amelyeknek helyét a nemzetek között oltalmazni és biztosítani kívánjuk, meg kell adni az önálló fejlődés leghabzóbb lehetőségét.”⁹

Ebből arra következtettek, hogy az Egyesült Államok kormánya nem kívánta feldarabolni az Osztrák-Magyar Monarchiát, hanem csak autonómiát kívánt biztosítani a területen élő nemzetiségek részére. Más kérdés, s erről a korabeli magyarság valószínűleg kevésbé tudott, hogy 1918 októberében már az amerikai kormányzat jelezte a – legyőzött s fegyverszünetet kért – bécsi kormányzatnak, hogy a 10. pont már nincsen érvényben. Az viszont jól látható, hogy a háború gyors befejezése meglepetésként érte az amerikai kormányzatot, így nem tudtak rendesen, terveik alapján az úgynevezett „tudományos békére”¹⁰ készülve felkészülni a békekötésre. Az amerikai bizottság maga is beismerte, hogy csak hevenyészett tervet tud lerakni az asztalra, amely a magyarságnak lesz leginkább hátrányos:

„Így nyilvánvaló, hogy a csehszlovákok, románok és jugoszlávok számára javasolt határok egy nagy történelmi múltú állam feldarabolását jelentik... Nyilvánvaló, hogy amikor az alárendelt nemzetiségek számára igazságos és célszerű határokat jelölünk meg, olyan javaslatok születnek, melyek magyar szempontból igazságtalanok. A tízmillió magyar majdnem egynegyede a tervezett Magyarország határain kívül él majd. Ez lehetséges megoldás volna egy újonnan felszabadított nép esetében, mely történelme során először nyeri el függetlenségét, de a magyarok Magyarország urai voltak nyolc évszázadon át. Jelentős részük idegen fennhatóság alá helyezése minden bizonnyal elégedetlenséget és - valószínűleg - irredentizmust fog szülni, ami a jövőben komoly problémák forrása lehet. A magyarok - akik a szlovákokat, románokat és szerbeket hosszú időn át alacsonyabb

azért lett elhalasztva a gyűlés májusra, mert alkalmat akarnak adni a papoknak is elmenni oda. Tehát májusban már ráérnek a papok papolni a revíziós mozgalom »szent« céljairól. [...] Ha a papok betartják ígéretüket és megjelennek Buffalóban, akkor most még csak az volna hátra, hogy az a bizonyos amerikai magyarság is szánja rá magát az elmenésre. Az eddigi jelek szerint nem igen tülekednek, hogy követői legyenek. Ennek oka bizonyára abban rejlik, hogy nekik nagyon mindegy, lesz-e revízió. Mit tudja az amerikai acélgvári vagy bányamunkás, hogy az mit jelent, elsősorban?” – Szerkesztői Jegyzetek. In: *A Munkás*, 1929. március 3. 2. p.

⁸ Thomas Woodrow Wilson (Staunton, Virginia, 1856. december 28. – Washington DC, 1924. február 3.) az Amerikai Egyesült Államok 28. elnöke 1913 és 1921 között.

⁹ Wilson elnök 14. pontja. In: *Múltunk – Történelmi Portál*, é.n. Online: multunkportal.hu – 2019. július.

¹⁰ vö.: GLANT TIBOR: A 14. pont története és mítosza. In: *Külgügyi Szemle*, 2009. 4. sz. 84–99. p.

rendűnek tartották - így olyan államban élnek majd, mely területét és lakosságát tekintve is kisebb, mint bármelyik, ezen népek számára javasolt ország.”¹¹

A trianoni béke aláírását illetően a diaszpóra magyarságának ott volt – mondhatni végzetes – tévedése, hogy eltúlozták azt a nyilvánvaló tényt, hogy 1917. április 6-án, amikor az USA belépett a háborúba, csak Németországnak üzent hadat, Berlin szövetségeseinek nem. Ezáltal Amerika nem azonosult a szövetséges hadicélokkal, hanem önmagát kvázi „társult” hadipartnernek nyilvánította, ezzel fenntartva a jogot az önálló, a szövetségektől független hadicélok és béketervek megfogalmazására.¹² Mindez a kor itthoni és külföldi magyarságának azt az illúziót közvetítette, hogy az igazságtalannak tartott (s azt reálisan megvizsgálva, valóban igazságtalan) trianoni békeszerződést Wilson elnök akarata ellenére fogadták el, de az is igaz, hogy Wilson nem állt ki eléggé Magyarország mellett, hibázott (rosszabb vélemények szerint árulóvá vált), s ezért erkölcsi kötelessége lenne ezt a „szörnyű hibát helyre hozni.” Ez a várakozás szinte elementáris erővel nyilvánult meg az úgynevezett Kossuth-zarándoklat¹³ alkalmával 1928-ban, majd az 1929-es Buffalóban megtartott Nemzetgyűlésen.

Szintén a magyarok reményét erősítette az is, hogy a James Monroe¹⁴ amerikai elnök által 1823. december 2-án deklarált Monroe-elv¹⁵ alapján az Egyesült Államok egyáltalán nem volt hajlandó ratifikálni a világháborút lezáró béke-megállapodásokat, illetve az azt követő nemzetközi politikai eseményektől távol kívánt maradni. Az USA láthatóan fontosnak tartotta, hogy a gazdasági és egyéb érdekeltségei az új magyar államalakulattal ne

¹¹ GLANT TIBOR: Kettős tükörben: Magyarország helye az amerikai közvéleményben és külpolitikában az első világháború idején. Debrecen. 2008. 193. p.

¹² Uo., 87–88. p.

¹³ KÓSA KÁROLY: Ötszáz Kolombusz. In: Karcagi Kalendárium, 2001. Szerk.: Körmendi Lajos. Karcag, 2001. 98–103. p. Online: Kósa Károly honlapja: www.kosakaroly.hu – 2019. július.

¹⁴ James Monroe (Colonial Beach, Virginia közelében, 1758. április 28. – New York, NY, 1831. július 4.) az Amerikai Egyesült Államok 5. elnöke 1817 és 1825 között, az Alapító atyák és a „virginiai dinasztia” utolsó tagja.

¹⁵ „Az európai hatalmak háborúiban, melyek az ő belső ügyeik voltak, sohasem vettünk részt, sem azok politikáinkat közelebről nem érintik. Csak akkor utasítjuk vissza a sérelmeket vagy készülünk védelemre, ha jogainkat megtámadják vagy komolyan fenyegetik. Féltekénk mozgalmában már ilyen okoknál fogva is közvetlenebbül vagyunk érdekelve, melyek minden felvilágosodott és részrehajlatlan szemlélőnek szemébe tűnnek. A szövetséges hatalmak politikai rendszere lényegesen különbözik az amerikaitól. E különbség a kormányok különbözőzéséből veszi eredetét, és a miénk védelmén, melyet oly sok vér és kincs elvesztése árán és felvilágosodott polgárainak bölcsességével alkottunk meg, és mely alatt példátlan boldogságot élveztünk, odaadón csügg az egész nemzet. Mi tehát az Egyesült Államok és azon hatalmak közt fennálló baráti viszonyt illetőleg kijelentjük, hogy békénre és biztonságunkra veszedelmesnek tartunk minden kísérletet az ő részükről rendszereiknek e félgömb bármely részére való kiterjesztése iránt.” LACKENBACHER ANNAMÁRIA: A Monroe-doktrína másfél évszázada. I. rész. In: *ujkor.hu*, 2017. április 6. Online: ujkor.hu – 2019. július.

szűnjének meg, ezért hosszas tárgyalás után kötött Magyarországgal különbékét. Igaz, ez a különbéke szintén a magyarság részére lett hátrányos, nem először s nem utoljára a történelemben. A sikertelen tárgyalás egyik bizonyítéka, hogy bár egyértelműen el szeretne volna a magyar fél érne, hogy Trianont ne említsék meg a szerződésben, az végül mégis bekerült, így ráutaló magatartással gyakorlatilag az USA is szentesítette a trianoni szabályokat és döntéseket.¹⁶

Összességében az mondható, hogy mind a külhoni, mind pedig az itthoni magyaroknak irreális elképzelései voltak azzal kapcsolatban, hogy majd az USA jön, és mindent helyre tesz:

„Az Amerikával szemben támasztott magyar revíziós elvárások vizsgálata különösen érdekes kérdés annak fényében, hogy a két világháború között mind a politikai elit, mind a közember számára köztudott volt, hogy az Egyesült Államok az első világháborút követően az európai ügyekkel kapcsolatban a politikai be nem avatkozás elvét és gyakorlatát követte, mi több az USA kivonult a párizsi békeműből: a békéket nem ratifikálta, és nem csatlakozott a Népszövetséghez sem. Az Amerikát megszólító magyar propaganda a fent említettek mellett éppen ezekre a politikai tényekre alapozva, ezeket sajátosan félreértelmezve kovácsolt tőkét érveléséhez.”¹⁷

A valóságban viszont a hivatalos Amerika teljes egészében elhatárolódott a magyar revíziós törekvésektől, de ezt a tényt sem a hazai, sem az amerikai magyarság nem akarta tudomásul venni.

Lord Rothermere politikája és hatása a magyarságra

Lord Rothermere¹⁸ angol vikomt, sajtómágnás az Associated Newspapers Limited tulajdonosa hosszú éveken át volt a magyar revízió lelkes támogatója a húszas évek második felétől. Személye számos esetben köszön vissza a kor magyar eseményeiben, elég csak az 1931-es Justice for Hungary magyar óceánrepülésre gondolni, melynek anyagi bázisát ő biztosította. Nagyon érdekes viszont, hogy ez az ember, akinek bátyja 1917-ben légügyi miniszterként szerepelt az angol kormányban, s később Csehszlovákia elkötelezett támogatója lett (egyes vélemények szerint maga Csehszlovákia soha nem jött volna létre Alfred Harmsworth lelkes támogatása nélkül), hogyan fordult mégis a magyarság irányába, szembeszegülve bátyjával, illetve a kor brit közvélekedésével. Fontos megjegyezni, hogy Lord Rothermere nem egy kis vidéki lap tulajdonosa volt, újságjának, a *Daily Mail*-nek olvasószáma elérte a kétmilliót, ő maga Anglia harmadik leggazdagabb milliommosa volt.

Első alkalommal 1927-ben járt Magyarországon, s ettől kezdve – bár vannak vélemények, hogy elsősorban üzleti okokból – de a magyarság

¹⁶ 1921. évi XLVIII törvénycikk az Amerikai Egyesült Államokkal 1921. évi augusztus hó 29. napján Budapesten kötött békeszerződés becikkelyezéséről.

¹⁷ MATHEY ÉVA: Az amerikai kormányzati körök és a magyar revízió kérdése a két világháború között. In: *Aetas*, 2014. 3. sz. 109–126. p.

¹⁸ Lord Rothermere, született Sidney Harold Harmsworth (Dublin, 1868. április 26. – Bermuda, 1940. november 26.) Rothermere első vikomtja, brit sajtómágnás és politikus, az Associated Newspapers Limited tulajdonosa.

ügyének elkötelezett szószólója lett. Lord Rothermere, akinek figyelmét az ún. „magyar–román optánsper”¹⁹ körül kialakuló botrány fordította a trianoni béke igazságtalansága felé, június 21-én, a *Daily Mail* hasábjain fejtette ki véleményét a kérdésben. Ekkor így írt:

„A Közép-Európa térképét árajzoló három szerződés közül az utolsó és legszerencsétlenebb a trianoni, amit Magyarországnak 1920. június 4-én kellett aláírnia. Ahelyett, hogy egyszerűsítette volna a nemzetiségek amúgy is meglévő szövevényét, még tovább bonyolította azt. Olyan mély elégedetlenséget váltott ki, hogy minden pártatlan utazó, aki a kontinensnek erre a tájára téved, világosan látja az elkövetett hibák jóvátételének szükségességét.”²⁰

A cikkben felhívta a figyelmet a kisantant – szerinte a trianoni békeszerződésnek a kisebbségek védelmére szóló szabályainak semmibevevételével történő – törekvéseire, a magyar kisebbség jogfosztottságára, s kérte – különösen az angol bankok közbenjárását –, hogy a trianoni utódállamoknak kölcsönt nyújtó bankok a hitelek megvonásával kényszerítsék rá ezeket a kormányokat a Magyarországgal meg és kiegyezésre. Ezzel egy időben némi területi revíziót is javasolt, amely következtében a határok kisebb módosításával nagyjából kétmillió magyar személy került volna vissza az anyaországba, kikerülve a kisebbségi létből.

Lord Rothermere cikke – legalábbis a hazai és az emigráns magyarság körében – nagy felzúdulást és mondhatni eufóriát okozott,²¹ hiszen a trianoni diktátum egyik országának vezető mágna állt a magyarság ügye mellé. Másik oldalról viszont egyértelműen kijelentette mind az angol, mind a francia állam, hogy a Lord véleményét magánvéleménynek tartja, azt semmiféle módon nem kívánja átvinni a hivatalos politikába. Természetesen a kisantant háborodott fel leginkább már magán a kérdésnek a felvetésén, Edvard Beneš²² csehszlovák külügyminiszter, későbbi csehszlovák elnök, egyenesen háborús uszításnak tekintette, amely ellen Rothermere hevesen tiltakozott.

¹⁹ Vö.: MARKÓ JENŐ: *A Nemzetek szövetsége és a magyar–román optáns per.* Bp., 1928.

²⁰ TARJÁN M. TAMÁS: „Magyarország helye a nap alatt” – Lord Rothermere cikke a revízióról. In: *Rubicon Online*, é.n. Online: www.rubicon.hu – 2019. július.

²¹ Természetesen ez alól a bal oldali lapok kivételek voltak, amelyek elég szkeptikusan álltak a kérdéshez, s meglepő módon a kereszténység oldaláról közelítették meg a témát: „A Népszava Dávidja többszöri eredménytelen felszólítás után most már vezércikkben szólítja fel Amerika magyarságát, hogy a magyar határok visszaállítása érdekében Lord Rothermere angol újságíró által írt cikk hatása alatt mozduljon meg és teljesítse szülőhazájával szembeni kötelességét. A kötelességteljesítésnek abban kell kimerülni, hogy az amerikaiak figyelmét fel kell hívni arra, hogy Magyarország a kereszténység védelmezője és a legutóbbi világháború alatt is Krisztusért verekedett. Ezért az amerikaiak a magyarokkal együtt követeljék a trianoni szerződés megváltoztatását és az elrabolt magyar területek visszaadását.” *A Munkás*, 1927. július 23. 2. p.

²² Edvard Beneš (Kožlany, 1884. május 28. – Sezimovo Ústí, 1948. szeptember 3.) cseh politikus, Csehszlovákia külügyminisztere 1918 és 1935 között, közben miniszterelnöke 1921 és 1922 között, majd elnöke 1935 és 1948 között (1939 és 1945 között emigrációban). Erősen magyarellenes politikát folytatott.

A magyar sajtó lelkesen számolt be Rothermere cikkéről,²³ s ezt alaptól a világ lelkiismeretének hangjaként kezelte, s szinte már abban bízott, hogy napokon, heteken belül megindul Trianon átgondolása:

„Villám cikázott át a trianoni börtön éjszakáján. Anglia leghatalmasabb újságmágnása lord Rothermere cikket irt az angol világbirodalom egyik legelterjedtebb újságjába, a Daily Mailbe²⁴ Trianon tarthatatlan igazságtalanságáról, a népek önrendelkezési jogának meghamisításáról és két millió elszakított testvérünknek visszacsatolását követeli az egész világ lelkiismeretétől. Mi magunk, akik hét éve sínylődünk a csonkká nyomorított trianoni Magyarország börtönében, hét esztendeje vigasztaljuk egymást, hogy a mi igazságunk kikél sírjából. Hét éve várjuk a világ lelkiismeretének megmozdulását. Az utóbbi esztendőkből itt-ott hangot is kapott a magyarsággal szemben elkövetett bűn öntudata, de soha még olyan hatalmas és az egész világ lelkiismeretét megmozgató szó nem kiáltotta el az egész földkerekségen, mint most lord Rothermereé, hogy engedjétek a megalázott magyarságot a Nap alá. Több mint százmillió ember olvassa ma és holnap Kanadától Indiáig, hogy a Magyarországtól elszakított területek felét vissza kell adni, mert senkinek sincs joga a színmagyarok által lakott területeket bitorolni. Hogy mit jelent a hatalmas angol sajtó egyik leghatalmasabb vezérének megszólalása Trianon ellen, annak megértésére elég, ha számba vesszük, mit jelentett a világháború sorsának eldöntésére az angol sajtó propagandája. Vilmos császár maga vallotta be, hogy csak ezt: az angol sajtó hatalmát felejtette ki számításából, amely a germán militarizmus gőgje ellen fegyverbe állította az egész világot. Ez a világhatalom pedig kinyithatja a trianoni börtön ajtajait. De gondolják meg a trianoni börtönben mindazok, akik a sajtó gúzsba kötözésének vesszőparipáján nyargalásznak itthon, akik a szó szárnyának nyirbálásában keresik a magyarság megváltásának varázsszerejét: vajjon megszólalhatott volna-e ma a világ leghatalmasabb sajtójában a magyar igazság szava, ha ott is elnémíthatták volna a trianoni békét megpecsételő és annak érinthetlenségét hirdető kormányhatalmak az igazság szabad szavát. A magyar föltámadás kakasszava azért szólalhatott meg a világ egyik legolvasottabb lapjában, mert Angliában is a sajtó olyan hatalom, amelyet a kormánynak is respektálnia kell.”²⁵

Talán merész lenne egyértelműen kijelenteni, hogy Rothermere tevékenysége adott lökést a magyar revizionista gondolkodásnak, de az mindenestre látható, hogy hatása lelkesedéssel töltötte el a bel- és külföldi magyarságot, s számos szervezet alakult ennek hatására. Szintén egyértelműen bizonyítható, hogy a Lord mind közvetlenül, mind pedig közvetetten jelentős anyagi forráshoz juttatta a revizionista szervezeteket, valamint több egyéb magyar szervezetet, mozgalmat, programot is. Igaz, arra, hogy Rothermere anyagilag támogatta volna a buffalói gyűlés megtartását nincsen

²³ Friss hírek. In: *Friss Újság*, 1927. június 28. 4. p.

²⁴ *Daily Mail*: Alfred Harmsworth (későbbi Lord Northcliffe) és testvére Harold (későbbi Lord Rothermere) által alapított angol újság. Napjainkban is több mint másfél millió példányban jelenik meg. Az újság az 1920–1930-as években a magyar revízió mellett foglalt állást.

²⁵ Trianon megváltása. In: *Friss Újság*, 1927. június 22. 1. p.

bizonyíték, de erősen valószínűsíthető, mivel egy ekkora rendezvény lebonyolítása anyagilag jelentősen meghaladta volna a korabeli magyarság lehetőségeit, s erre utal az is, hogy személye – rendkívül pozitív véleményezés mellett – többször is szóba kerül a tárgyalások során.²⁶ De még abban az esetben is, ha anyagilag nem állt volna a szervezés mellé, egyértelmű a korabeli dokumentumok vizsgálata alapján, hogy az ő tevékenysége olyan lelkesedéssel töltötte el a diaszpóra magyarságát, hogy ennek hatására kezdték el megszervezni a buffalói nemzetgyűlést.

A nemzetgyűlés előkészületei

Az amerikai magyar egyletek között már hosszabb ideje téma volt egy nagyobb – egész Észak-Amerikára kiterjedő – gyűlés gondolata. A gyűlés fő célja az amerikai magyarság érdekeinek közös nevezőre hozása volt. Jelentős problémaként merült fel, már rögtön a szervezés keretében, majd később a nemzetgyűlésen, hogy bár hangzatosan azt nyilatkozták, hogy a magyarság 90 százaléka képviselve volt, de ez legalábbis erős túlzásnak minősíthető. Ennek fő oka, hogy a szervezés és a tematika erősen azon csoportok kezében volt, akik a Horthy-kormányzattól – legalább politikai – támogatást kaptak, s ezt azon csoportok, melyek ellenségesek voltak a Horthy-féle vezetéssel, elutasították. Gyakorlatilag elmondható, hogy maga a nemzetgyűlés csak egy apró repedésnek bizonyult abban a szakadékban, ami már megfigyelhető volt ekkor az úgynevezett „nemzeti emigráció” és a „liberális-szocialista baloldal” között. E liberális-szocialista baloldal vezetői között számos dualista-kori munkásvezért és 1919-es forradalmárt találhatunk, akik egyértelműen elítélték Horthy Miklóst és politikai rendszerét, hiszen azt a régi rend továbbéléséért értékelték, és bár egyetértettek azzal a követeléssel, hogy Trianont felül kell bírálni, de még ennek érdekében sem voltak hajlandóak együttműködni, igaz, ezt a másik oldal sem nagyon forszírozta, mondhatni halkan még örültek is neki, hogy a baloldal elkülönült. Hasonló álláspontra jutott az Amerikai Magyar Zsidók Szövetsége is, amely a fehérterrorral kapcsolatos antiszemita kilengések, valamint a numerus clausus törvény eredményeként szintén – nagyrészt – szervezetileg távol maradt, noha egyes rabbik és hívek részt vettek az eseményen.

A nemzetgyűlést 1929. március 15-ére hívták össze, még hozzá a New York állam északi részén található Buffalo városába. Buffalo kiválasztására azért került sor, mert valamennyi csoport részére aránylag könnyen megközelíthető volt, s miután az USA-Kanada határán van, így a kanadai magyarság is aránylag könnyedén meg tudta közelíteni.

Később – elsődlegesen az amerikai magyar katolikus papok kérésére, illetve egyéb szervezési nehézségek miatt – magát a rendezvényt áttették május 27. és 29. közé. Az áthelyezés mellett szólt – a bőjti szertartások nehézségei mellett –, hogy Buffalo időjárása márciusban általában még elég zord.

²⁶ „azóta ez a nagyszívű ember közel két év alatt egymaga többet tett Magyarorszáig igazsága érdekében, mint az egész világ együtt véve. Lord Rothermmerrel szemben ép azért egyetlen jó magyar ember sem lehet hálátlan.” Rev. Eördögh Elemér előadása a Buffalói Nemzetgyűlésen (1929 május hó 29-én) a revízió ügyében. Cleveland, OH, 1929. (továbbiakban: EÖRDÖGH, 1929.) 6. p.

A *Nemzeti Újság*²⁷ című keresztény-politikai napilap 1929. február 13-i számában beszámolt arról a polémiáról, amely elsődlegesen két napilap, a jobboldalinak minősíthető Cleveland, OH-ban megjelenő *Szabadság*²⁸ és a baloldali New York, NY-ban megjelenő *Amerikai Magyar Népszava*²⁹ között alakult ki. Magát a találkozót a *Szabadság*, annak szerkesztője Cserna Endre,³⁰ valamint másik 42 magyar újság kezdte el szervezni. Gyakorlatilag a korszakot ennek a két újságnak a rivalizálása határozta meg, ezért a New York-i *Amerikai Magyar Népszava* és a körülötte álló körök elleneztek a gyűlést, el szerették volna érni, hogy vagy más tematikákat is vegyenek fel a nemzetgyűlés programjába, vagy egész egyszerűen ne ott és ne akkor legyen a találkozó. Végül ez odáig fajult, hogy az *Amerikai Magyar Népszava* távol tartotta magát a gyűléstől, míg a *Szabadság* és társújságai nagy számban jelentek meg és tudósítottak a helyszínről.³¹ A *Nemzeti Újság* ír a gyűlés előkészülete körüli bonyodalmakról:

„Izgalmas harcok előzték meg az amerikai magyarság nemzetgyűlését. A lengyel és orosz zsidó vállalkozók kezére került newyorki napilap, az Amerikai Magyar Népszava kétségbeesett eszközökkel, személyes támadásokkal harcolt az ellen, hogy az amerikai magyarok tanácskozássra ülhessenek össze Buffalóban. Ezek a támadások különösen akkor keltettek nagy visszahatást, mikor a támadó cikkeket Węgrzynek³² lengyel lapkiadó, aki magyarul egy szót se tud, saját jegyével jegyezte és mikor kiderült, hogy a lengyel kiadónak a magyar belügyekbe avatkozó cikkei Kálmánon Jakab orosz társtulajdonos jóváhagyása mellett láttak napvilágot. Ez az illetéktelen beavatkozás akkora visszahatást keltett az amerikai magyarság körében, hogy a nemzetgyűlés sikere biztosítva volt. A megnyitás órájára a hatalmas ülésterem és a karzatok zsúfolásig megteltek a magyarság képviselőivel.”³³

²⁷ *Nemzeti Újság*: Politikai napilap, amely 1919 és 1944 között jelent meg, eredetileg a Központi Sajtóvállalat reggeli lapjaként. Felfogásában a konzervatív keresztény-nemzeti eszméket hirdette. Szerkesztője Turi Béla, majd később Tóth László volt.

²⁸ *Szabadság*: Cleveland, OH-ban jelent meg 1906 és 1948 között. Szerkesztője Kohányi Tihamér volt. Elsődlegesen konzervatív beállítottságú hetilap volt. 1948-ban egyesült az *Amerikai Magyar Népszavával*.

²⁹ *Amerikai Magyar Népszava*: 1899-ben New Yorkban alapított magyar hetilap, elsősorban szociáldemokrata beállítottságú. Napjainkban is megjelenik.

³⁰ Dr. Cserna Endre (? , 1882 – New York, NY, 1929. szeptember) ezredes, a *Szabadság* szerkesztője.

³¹ Vö.: A buffalói magyar nemzetgyűlés. In: *Pesti Napló*, 1929. június 5. 3. p.

³² Maksymilian Węgrzynek (Rudnik nad Sanem, Galícia, 1892. – New York, NY, 1944. november 8.) lengyel származású lapkiadó.

³³ SZABÓ ALAJOS: A buffalói magyar nemzetgyűlés egyhangú lelkesedéssel foglalt állást a revízió mellett. In: *Nemzeti Újság*, 1926. június 26. 2. p.

A tervek szerint három fő témakört terveztek érinteni:³⁴

1. Az amerikai magyarság állandó és súllyal bíró szervezetének kiépítése.
2. Hatásos állásfoglalás a trianoni béke ellen és a revízió elleni fellépés módjainak vizsgálata.
3. Speciális magyar-amerikai problémák intézése.

Bár a revízió lényeges szerepet töltött be a tanácskozás előzetes terveiben, fontos megjegyezni, hogy már előre úgy döntöttek a szervezők, hogy Magyarország belügyeivel kapcsolatosan, a magyar politikai állapotokat illetően nem kívánnak véleményt nyilvánítani. Összességében 1929. május 27-én 272 egyesület, 87 egyházközösség, 41 hírlap képviselőjében mindösszesen 974 delegátus jelent meg a New York állambeli Buffalo város akkori legelőkelőbb szállodájának, a Hotel Statlernek 1500 ember befogadására alkalmas nagytermében, s kezdte meg a magyarok első amerikai nemzetgyűlését. A gyűlésen résztvevők összetétele rendkívül összetett volt, ahogy Tarnóczy Árpád³⁵ beszámolójában megjegyezte:

„Buffalóban voltak katolikus papok, református papok, lutheránus papok, baptista prédikátorok, zsidók papjai; voltak istenesek és Isten nélkül vándorlók; voltak legitimisták, szabadkirályválasztók, köztársaságiak és egészen szélről eső pártok képviselői; voltak gazdagok, szegények, urak, munkások, magyarok, ruthének, vendek, svábok, tótok...”³⁶

Érdekes viszont, hogy a legtöbb – magyarországi – újság jelentős, majdnem egy hónapos késéssel számolt be az eseményekről, annak pontos dátumát legtöbb esetben le sem írva, amelyet nem indokolt a távolság, hiszen a kor modernnek nevezhető távközlési eszközei már rendelkezésre álltak.

Az egyházak szerepvállalása a nemzetgyűlés lebonyolításában

Az amerikai magyarság története – s így ennek részeként a Nemzetgyűlés – nem képzelhető el az egyházak részvétele nélkül. Az egyházak már korán, az 1880-as években felfedezték, mekkora igény van az emigráns magyarok körében az önszerveződő, mai szóval értve civil szervezetek léte. Az első ilyen, úgynevezett önszerveződő egyesületet 1886-ban alapították a korai magyarság egyik fő központjában, Cleveland, OH-ban Verhovay Segély Egylet (Verhovay Fraternal Insurance Association) néven. Ennek a szervezetnek eredetileg 13 bányász volt az alapítója, s később a taglétszám több mint ötvénezer főre növekedett.

A századfordulóra az elindított betegsegélyező egyesületek új feladatkört kaptak, hiszen a korábbi mellett fontos feladatuk lett a templomok építésének elősegítése. Különösen hangsúlyosan szolgálta ezt a célt az 1897-ben Böhm Károly által alapított Szűz Mária Magyarok Pátrónája Ró-

³⁴ KERENDI SÁNDOR: A buffalói nemzetgyűlésen az amerikai magyarság kilencven százaléka részt vesz. In: *Az Est*, 1929. május 19. 16. p.

³⁵ Tarnóczy Árpád (Tarnóc, 1884. szeptember 21. – Akron, OH, 1957. június 24.) amerikai, magyar származású író, újságíró.

³⁶ A Magyarok Világkongresszusának tárgyalásai Budapesten, 1929. augusztus 22–24. Szerk.: Krisztics Sándor. Bp., 1930. 330. p.

mai és Görög Katolikus Szövetség.³⁷ A számos egyletnek fontos szerepe volt abban is, hogy a bevándorlók elsajátíthatták azokat a formákat, amely az új világban az önmegvalósítás szempontjából szükségesnek mutatkozott, valamint tárgyaló félként léptek fel az amerikai püspökök felé, magyar pap kérése szempontjából. A kikerülő magyar papok beilleszkedésében is lényeges volt tevékenységük, hiszen a működéshez szükséges anyagi forrásokat az első időszakban ezek az egyletek teremtették elő. A templomok építésének lezárultával az egyletek – általában egyházi vezetéssel – elsődleges feladata a magyarság képviselése, azok érdekeinek érvényesítése lett. Szinte valamennyi – magyarok által lakott településen – megfigyelhető, hogy a plébánia mellett szerepet kaptak az egyletek is. A kis közösségek vezetését, segítségét vállaló egyletek és egyházak helyi szervezeteiből dalárdák, tánc-csoportok, műkedvelő gárdák alakultak. Tevékenységük elsősorban hazafias ünnepek, multságok és színelőadások rendezésével szélesedett ki. A társas-, műkedvelő és önképzőkörök könnyen alakultak, és könnyen fel is oszlottak. Elsősorban szórakozást jelentett az amerikai magyarság számára a színészet és a műkedvelő előadások minden fajtája, de megnyilvánult bennük a művészet is. Az egyházak szinte minden esetben (akár anyagi, akár közösségszervezési kérdésben) biztosítékként álltak az egyletek mögött, s ez fordítva is igaz volt.

A Buffaloi Nemzetgyűlés mögött is jól megfigyelhető ez a kettősség, hogy az egyletek és az egyházak nagy számban képviselték magukat. A feljegyzések szerint 272 egylet, valamint 87 egyházközség vett részt a gyűlésen. Ökumenikus szempontból is rendkívül jelentősnek nevezhető ez a tanácskozás, hiszen ebben az időben még számtalan esetben megtörtént, hogy a különböző felekezetek képviselői (és hívei) egymással nem hogy nem álltak szóba, de sok esetben erőszakba torkoló összetűzések is megfigyelhetőek voltak.

A nemzetgyűlés főbb programpontjai és főbb beszédei

Magának a gyűlésnek napirendje nem maradt fenn, illetve nem elérhető. A sajtó elsődlegesen a revizionista eseményekről, határozatokról számolt be, pedig több, jelentős témában is születtek döntések, hangzottak el előadások. A nemzetgyűlés táviratot küldött Herbert Hoover³⁸ amerikai elnöknek az alábbi tartalommal:

„Elnökünk! Az Itteni nemzetgyűlésen egybegyűlt magyar származású amerikai polgártársaim biztosítják Önt, az ország első polgárát fogadott hazánk, az Amerikai Egyesült Államok iránti hűségükről és ragaszkodásukról, valamint azokkal a nagy eszmékkal szemben, amelyeket az amerikai demokrácia képvisel. Mi magyar származású polgárok tengerentúli messzi szülőhazánkból magunkkal hoztuk Magyarországot nagy alföldein és rögös hegyeiben született szabadságért rajongó szeretetünket. A magyarok az amerikai polgárháborúban éppen úgy ontották az amerikai szabadságért vérüket, mint ahogy Kossuth Lajos vezetése alatt vérüket ontották

³⁷ MÁTÉ ANITA: Az amerikai magyar katolikusok és az Óhaza. Bp., 2011. 26. p.

³⁸ Herbert Clark Hoover (West Branch, Iowa, 1874. augusztus 10. – New York, 1964. október 20.) az Amerikai Egyesült Államok 31. elnöke 1929 és 1933 között, nevét viseli az Arizona-Nevada határán található Hoover-gát.

Magyarország függetlenségéért és a magyar nép szabadságáért. Annak a szenvedélynek ereje, amellyel szeretjük Amerikát, magyar vérünkre vezethető vissza. Drága szülőhazánk emlékét szeretettel őrizzük szívünkben! Ebben a komoly órában, amikor egymillió magyar származású amerikai polgár egyesül a fogadott és szülőhaza hűségének szóló érzelmek kifejezésében, vajon megkérhetjük-e Önt, ki az amerikai nép nagylelkűsége folytán az éhező magyar milliőknak segédkezet nyújtott, - hogy a kellő időben, komoly figyelembe méltóztassák venni a szegényteljes trianoni békeszerződést, amelyet az Amerikai Egyesült Államok nem erősített meg, miután ez a békeszerződés az amerikai köztársaság két alapvető elvének, az igazságnak és a békének nem állott szolgálatában. Engedje meg, hogy megkérjük arra, mint az Amerikai Egyesült Államok hűséges fiai, hogy a nagy amerikai nép nagylelkűségét Magyarország esetében terjessze ki az igazság és a béke kérdésére, annak a Magyarországnak érdekében, amelyet területének kétharmad részétől, ezeréves örökségétől megfosztottak. Milliókra rúg azoknak a polgárainak száma, akik mesterkél, igazságtalan, a történelem szellemének ellentmondó külföldi határok között, messze testvéreitől kénytelenek élni. Engedtessek meg nekünk, hogy megkérjük arra, vegye figyelembe a trianoni békeszerződés revidiálását kívánó jajkiáltásunkat, mert ez a békeszerződés minden baj okozója. Igazságot kérünk Magyarországnak, békét a világnak!”³⁹

Hoover szintén táviratban válaszolt, s ez alapján következtetett az *Est* című újság arra, hogy az amerikai elnök egyértelműen elkötelezte magát a magyar ügynek:

„Megkaptam mai dátummal kelt táviratukat és ki akarom fejezni azt, hogy nagyra becsülöm azokat a nemes érzelmeket, amelyeket Önök irántam és kormányom iránt kifejeztek. A nyilatkozatot nagy érdeklődéssel olvastam.”⁴⁰

Ezen kívül még táviratban köszöntötték a magyar Országgyűlést, Ramsay MacDonald⁴¹ frissen megválasztott brit miniszterelnököt, illetve fő támogatójukat, a korábban már tárgyalt Lord Rothermerét. Hogy a Lord milyen fontos szerepet töltött be a magyarság gondolkodásában, jól bizonyítja a küldött távirat szövegének részlete:

„Lordságod nevének említésére zúgó ovációban tört ki a nemzetgyűlés, amely állandó szervezetté tömörült és zászlajára a trianoni szerződés revízióját írta.”⁴²

A nemzetgyűlésről szóló beszámoló két beszédet emeltek ki, mint a találkozó legnagyobb hatású beszédeit. Az egyiket, melynek szövegét a *Cleveland*, OH-i Szabadság című hetilap 10000 példányban kinyomtatta, s in-

³⁹ A revízió része lett az amerikai politikában. In: *Az Est*, 1929. június 18. 1. p.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Ramsay MacDonald (Lossiemouth, 1886. október 12. – meghalt az Atlanti óceánon, a MV *Reina del Pacifico* fedélzetén, 1937. november 9.) angol miniszterelnök 1924-ben, valamint 1929 és 1935 között.

⁴² A revízió része lett az amerikai politikában. In: *Az Est*, 1929. június 18. 2. p.

gyenesen szétküldte, Eördögh Elemér⁴³ prelátus, Toledo, OH magyar plébánosa jegyezte. Beszédében kiemelte, hogy mekkora káoszt és válságot okozott Trianon, hiszen:

„Európa, ha nem is áll háború előtt, gazdaságilag is, politikailag is, társadalmilag is nagyon beteg. A betegségnek egyik legnagyobb oka, forrása: Trianon!”⁴⁴

Később bővebben fejtegette, hogy bár az igaz, hogy a magyarság elleni cselekedetek a legerősebbek s legdurvábbak, de ez a békekötés valójában senkinek sem jó, hiszen számtalan problémát és konfliktust szült szerte Európában:

„Az osztrákok Németországgal akarnak egyesülni, másrészt a szerbek és horvátok, - a csehek és tótok, - a bolgárok és macedónok, - a csehek és rutének irgalmatlan, szinte késhegyre menő élet-halál harcot folytatnak egymással, ugyanezt teszik a románok, szerbek és csehek a magyarokkal is.”⁴⁵

Eördögh felhívta a figyelmet, hogy Európának nyugalomra, csendre, békére, valamint stabilizációra lenne szüksége, s felhívta a Népszövetség figyelmét, hogy annak alapokmánya is arról szól, hogy a békét veszélyeztető nemzetközi szerződéseket felül kell vizsgálni. Külön kiemelte, hogy a jelenlegi status quo előbb-utóbb bizonyosan újabb háborúhoz fog vezetni.

Ezek mellett arról is beszélt, hogy mit is ért revízió alatt. Kijelentette, hogy nem fogadhatnak el olyan revíziót, ami nem biztosítja a „magyar nemzetnek önálló, teljes fejlődőképes nemzeti létnek külső feltételeit”.⁴⁶

Erre az is reményt ad, hogy valamennyi komolyabb történelmi esemény után az első rendezést követte egy megfontoltabb, második rendezés is, s lassan itt lenne ennek az ideje. S ebben a harcban megfogalmazta az amerikai magyarság fő feladatát: „A revíziós mozgalom győzelemre juttatásában áll az amerikai magyarság nagy történelmi küldetése.”⁴⁷

A másik, szintén jelentős beszéd Konta Sándor,⁴⁸ az amerikai magyarok „grand old man”-jének beszéde volt, amelyet később az amerikai szenátus is megismert, s egy különleges eljárásban, melyet a kiemelkedő beszédek elismerésére alkotott meg a szenátus, úgynevezett jegyzőkönyvbe iktatással⁴⁹ örökítette meg, ezáltal a beszédet a Kongresszusi Könyvtárban

⁴³ Eördögh Elemér (Kassa, 1875. július 4., Toledo, OH, 1955. április 6.) prelátus, eredetileg kalocsai egyházmegyei áldozópap, az amerikai magyar katolikusság egyik vezető papja, több évtizeden keresztül Toledo, OH magyar plébánosa.

⁴⁴ EÖRDÖGH, 1929. 1. p.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ EÖRDÖGH, 1929. 8. p.

⁴⁷ EÖRDÖGH, 1929. 13. p.

⁴⁸ Konta Sándor (1862–1933) magyar származású újságíró, milliomos, a kor egyik legbefolyásosabb amerikai magyar személyisége. A világháború alatt ő szervezte meg az amerikai iránti elkötelezettséget tanúsító Amerikai-Magyar Hűség Ligát.

⁴⁹ Az Egyesült Államokban a Kossuth-hagyományok még ma is élnek. In: *Magyarország*, 1929. június 19. 4. p.

helyezte el, s tette kutathatóvá. Néhány hónappal később a beszédről a magyar Országgyűlésben is megemlékeztek, Gömbös Gyula⁵⁰ napirend utáni felszólalásában jelezte, hogy határozati javaslatot kíván benyújtani, hogy a beszédet s annak az amerikai szenátusban történt elismerését határozatban köszöntse a parlament.⁵¹

Konta szerepe a gyűléssel kapcsolatosan azért is lényeges, mivel az amerikai magyarok helyzete igen kényes volt, hiszen nem folytathattak olyan tevékenységet, amely annak az államnak (jelesül az Egyesült Államoknak), amelynek állampolgárai lettek, elveivel, nemzetközi politikájával ellentétes. Ez viszont látszólag egy megoldhatatlan akadály volt, hiszen az Egyesült Államok a különbékében elfogadta a trianoni határokat, s annak felülvizsgálatát – ha nem is ellenezte –, de nem támogatta. Ennek a gordiuszi csomónak a megszüntetése várt beszédében Konta Sándorra, aki hivatkozva idős korára – bár a beszéd megírását vállalta –, Rickert Ernő Lorain, OH-i katolikus plébánossal olvastatta azt fel. A beszédet rövid időn belül 10000 példányban jelentették meg.

A *Nemzeti Újság* összefoglalásában az alábbi főbb gondolatok hangzottak el a beszédben:

„Konta Sándor beszéde elsősorban azt állapította meg, hogy mikor az amerikai magyarok letették az amerikai polgári esküt, akkor nem éltek mentális reservatioval, hanem csakugyan hűséges fiai lettek az új hazának. Ez az eskü azonban nem követelte soha az amerikai állampolgárrá lett magyartól azt, hogy szülőhazáját megtagadja, elfeledje. Éppen ellenkezőleg: az amerikai közvélemény mindig a legtoleránsabb volt Konta Sándorral szemben akkor, mikor negyven esztendei közszerplése alatt Magyarország dicsőségéről, az élethez való jogáról, művészetének és irodalmának, egész kultúrájának fölényes voltáról emlékezett. Ezután arra mutatott rá, hogy óriási különbség van között, hogy a kivándorló magyarok Amerika földjén miként éreznek és miként cselekednek Magyarországgal szemben. Az érzéseket korlátozni nem lehet. A tetteket azonban a józan megfontolás a lehetőségekhez kell, hogy szorítsa. A megoldás a jó ízlés és a helyes politikai taktika kérdése.

Konta kimutatta azt, hogy az Egyesült Államok alkotmányában nincs egyetlen olyan tiltó rendelkezés, amely akadályozná azt, hogy az amerikai magyarság teljes részletességgel foglalkozzék a trianoni revízió ügyével. E tekintetben csakis a jó ízlés és a külpolitikai szükségesség szabhat határokat. Nagyon kell vigyáznunk különösen arra, hogy az amerikai közvélemény érzékenységét ne sértsük meg e téren, hanem azon fáradozzunk, hogy a Magyarország iránt erősen ébredező jóakaratot még jobban megnyerjük. Még csak a látszatát se szabad kelteni főleg annak a gyanúnak, hogy a trianoni revízióra törekvő mozgalmat Magyarország irányítaná vagy segítené elő anyagi eszközökkel.”⁵²

⁵⁰ Vitéz jákfai Gömbös Gyula (Murga, 1886. december 26. – München, 1936. október 6.), császári és királyi (k. u. k.) vezérkari tiszt, magyar királyi szolgálaton kívüli gyalogsági tábormok, politikus, országgyűlési képviselő, titkos tanácsos, honvédelmi miniszter, a Magyar Királyság miniszterelnöke 1932-től haláláig.

⁵¹ A képviselőház ülése. In: *Új Barázda*, 1929. június 19. 2. p.

⁵² SZABÓ ALAJOS: A buffaloi magyar nemzetgyűlés egyhangú lelkesedéssel foglalt állást a revízió mellett. In: *Nemzeti Újság*, 1926. június 26. 2. p.

E beszéd több pontja igen lényeges. Az első az, hogy tisztázni akarja az Amerikában élő magyarokat az alól a kimondott vagy kimondatlan vád alól, hogy – mivel a világháborúban ők egy kvázi ellenséges országból származott személyek voltak – a választott hazájuknak „ellenségei” lennének. Pont ellenkezőleg, magukat jó és hűséges amerikai polgároknak gondolták, de a gondolatszabadság elve alapján fenntartották maguknak a jogot, hogy javaslatot tegyenek Amerikának a hivatalos álláspont – Trianon támogatása – megváltoztatására. Ezt viszont – kifejezetten hangsúlyosan – önerőből, a magyar állam támogatásának mindenféle látszata nélkül kívánták elérni. Különösen el akarták kerülni a magyar állam anyagi támogatását, nehogy „külföldi ügynökök” gyanújába keveredjenek.

A tárgyalás gyakorlati lebonyolítása és főbb döntései

Az ülés elnökévé közfelkiáltással Molnár Istvánt,⁵³ az amerikai magyar református segédegylet titkárát választották meg. Magát a gyűlést Tarnóczy Árpád költő levelének felolvasásával kezdték meg. A levél hangsúlyozta, hogy még nem fordult soha elő, hogy Magyarországon kívül ennyi magyar gyűljön össze tárgyalni s a jövőt tervezni.

Már a szervezés időszakában felmerült a gondolat, hogy a különböző témákat bizottságokban tárgyalják meg, majd ezek a bizottságok tegyenek jelentést a teljes plénumnak. A sajtó bizottság előadója Fonyó Aladár⁵⁴ lett, az alkotmányozó bizottság – melynek feladata az ezen az ülésen megalakítandó országos magyar szervezet részleteinek meghatározása – előadója Konta Sándor lett. A pénzügyi bizottságot Aczél Aurél dr.⁵⁵ képviselte. Az egyik legjelentősebb bizottság az ún. revíziós bizottság ötven tagból állt, s vezetőjének Eördögh Elemér prelátust választották. Ezeken kívül még külön bizottság foglalkozott a jövő nemzedékkel, Tóth Sándor dr. vezetésével, valamint bizottságot állítottak fel az árvák és aggok ügyeinek, illetve a kulturális ügyek rendezésére, melyet Varga Hugó Cleveland, OH-i ügyvéd vezetett. A bizottságok a pénteki napon üléseztek, majd ezután ült össze maga a nemzetgyűlés. Az ülésen számos javaslat merült fel, melyek között voltak komolyabbak, illetve voltak olyanok, amelyek legalábbis megmosolyogtatóak. Az egyik ilyen furcsa javaslatot Juhász Péter küldött fogalmazta meg, aki azt vetette fel, hogy Budapest nevét Kossuthra változtassák. Ezt a nemzetgyűlés – mint amelyiknek e téma nem tartozik a kompetenciájába – elutasította.

Természetesen az ülés legfontosabb témája a revízió kérdése volt, de emellett számos olyan kérdés merült fel, amely a magyarság amerikai életét a későbbiekben meghatározta, meghatározhatta volna. Az egyik ilyen kifejezetten fontosnak ítélt téma az oktatás kérdése volt. A tervek szerint kötelezővé tették volna a szülőknek gyermekeik magyar nyelvre tanítását,

⁵³ Molnár István (?–?) az Amerikai Magyar Református Egyesület titkára, rendőrkapitány.

⁵⁴ Fonyó Aladár (? , 1884. – ?, 1939) több magyar lap szerkesztője.

⁵⁵ Aczél Aurél (Királyhelmec, 1888. május 22. – Harrisburg, PA, 1968. október 15.)

és a hétvégi és nyári iskolák lehetőség szerinti felállítását.⁵⁶ Erről Smik Csaba Ferenc tanulmányában így írt:

„Mentsd meg a második generációt!« jelszavú program, amelynek fontos állomása volt az 1929-es Buffalói Nemzetgyűlés, majd ugyanez év augusztusában, a Magyarok Első Világkongresszusa Budapesten, a Klebelsberg-i progresszív, kulturális nacionalizmus jegyében. Tankönyveket és egyéb, a magyar kultúrát terjesztő anyagokat juttattak el Magyarországról Amerikába. Diákcserek, nyári táborok indultak. Érdekessé akarták tenni a magyarságot gyermekeik számára. Azonban a lassan meginduló párbeszédet, a hazai és diaszporiális magyarság között megakasztotta, majd egy rövid átmenet után lehetetlenné tette az újabb világháború, és az azt követő magyarországi politikai, társadalmi fordulat.⁵⁷

Mivel a korábbi bevándorlók ekkorra már gyakorlatilag letelepedettek minősülnek (számos esetben állampolgársággal), a született gyermekek számára egyre erősebb az igény a magyar és katolikus iskolák létrehozására, fenntartására, illetve kibővítésére. A magyar iskola, illetve a katolikus iskola kérdését árnyalja, hogy bár valamennyi plébános – s itt nem csak a nemzetiségiakat értjük – lelkiismereti kötelességként előírta, hogy katolikus iskolába írassák a szülők gyermekeit, ez számos alkalommal – elsődlegesen anyagi okokból⁵⁸ – nem történt meg. Ennek a kötelezettségnek, például Chicago, IL-ben, a szülők csak mintegy fele tett eleget.⁵⁹ Összefoglalva a buffalói nemzetgyűlésen kimondták, hogy a magyar nyelv védelme terén a leghatározottabb eszközöknek a magyar iskolákat ismeri el, tehát a nemzetgyűlés teljes tekintélyével sürgette és buzdította a magyar szülőket, hogy legfontosabb faji kötelességüknek tartásuk gyermekeiknek a magyar iskolákba való járatását.⁶⁰

A nemzetgyűlés mindezek mellett kijelentette, hogy a magyarországi helyzetbe nem kíván beavatkozni, de azért – a Népszava beszámolója szerint – elkötelezte magát a faji és felekezeti különbségtétel megszüntetése mellett, és a határozottan támogatta a szabadság kérdését:

„Az amerikai magyarok buffalói nemzetgyűlése határozottan követelte mindama szabadságjogok bevezetését Magyarországon, amelynek ők részesei a demokratikus Egyesült Államokban. Az amerikai magyarok kimondták, hogy a magyar népet érettnek tartják mindazokra a szabadságjogokra, amelyeknek ők Amerikában régóta élvezetében vannak. (...) Az amerikai magyarok teljes szabadságot követelnek a köztársasági pro-

⁵⁶ Vö.: A magyar nyelv és kultúra megtartása. Szerk.: Nagy Károly – Papp László. USA. 1997. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága. Anyanyelvi Konferencia. Bp., 1998. 21–22. p.

⁵⁷ SMIK CSABA FERENC: Valahol otthon lenni. Tanulmány az amerikai magyar emigránsok százhusz évéről – New Brunswick példáján keresztül. In: *Regio*, 2004. 1. sz. 65–88. p., 83. p.

⁵⁸ Az állami iskola ingyenes volt.

⁵⁹ Vö.: FEJŐS ZOLTÁN: A tengerentúli magyar egyházak. In: *Regio*, 1991. 3. sz. 89–105. p.

⁶⁰ Vö.: TÓTH AURÉL: Magyarok milliói idegenben. In: *A Földgömb*, 1934. 5. sz. 184. p.

pagandának, hogy ne vessék börtönbe a Kossuth Lajos követelte köztársasági államformának híveit.”⁶¹

Szintén fontos döntés volt, hogy a nemzetgyűlés létrehozott egy úgynevezett ernyőszervezetet az amerikai magyarság képviseletére. Ez a szervezet az Amerikai Magyarok Országos Szövetsége (AMOSz) nevet kapta.

Az AMOSz létrejöttét azért tekintették rendkívül fontosnak, mert míg korábban pár tucat ember próbált meg szervezeteket létrehozni, addig ebben az esetben – véleményük szerint – az amerikai magyarok nagyjából kilencven százalékát képviselő delegátusok sora hozta létre az új országos szövetséget. Ezzel egy időben megszűntnek tekintették a Tengerentúli Magyarok Országos Szövetségét, s jogutódjának az AMOSz-t tekintették. A szervezet kilenc tagú vezetést kapott, melynek tagjai külön-külön és egységesen is feleltek az amerikai magyarok minden megmozdulásáért.

A vezető tanács tagjai voltak:

- A katolikus egyház képviseletében: dr. Mosonyi Lipót⁶²
- Protestáns egyházak képviseletében: Csutoros Elek⁶³ / Ormay János / Orosz István (éves váltásban)
- Az amerikai magyar egyletek képviseletében: Kövér Sándor (ideiglenesen)
- Az amerikai magyar sajtó képviseletében: dr. Cserna Endre
- Külön megbízással tagok még: Jósika-Herczeg Imre,⁶⁴ Tarnóczky Árpád, Eördögh Elemér, Dezső János⁶⁵

A nemzetgyűlés kulturális ügyekben is tárgyalt, s azt a döntést hozta, hogy létrehoz egy 25 tagú kulturális biztosságot, amelynek feladata, hogy az amerikai magyar kultúrát irányítsa:

„Arra kell törekedni, hogy az amerikai magyarság elsőrendű szintársulat fenntartását tegye lehetővé. A magyar sajtónak és a szövetségnek meg kell adni a lehetőséget, hogy az anyagi egzisztenciát biztosítsák a szintársulatoknak. a színigazgatók pedig a támogatás ellenében évente legalább egy irredenta, vagy hazafias szívdarabot kötelesek előadni.”⁶⁶

A gyűlés végül új szlogent, mondhatni jelszót választott, amelyet a későbbiekben minden magyar témával kapcsolatosan használni kívántak: „Igazságot Magyarországnak! Békét a világnak!”

⁶¹ *Népszava*, 1929. június 15. 4. p.

⁶² Dr. Mosonyi Lipót (Süly, 1886. szeptember 6. – Derby, NY, 1940. március 31.) magyar származású amerikai katolikus plébános, ebben az időben Buffalo, NY magyar plébánosa.

⁶³ Csutoros Elek (Kismarja, 1865. július 12. – Columbia, SC 1951. november 7.) Cleveland, OH, majd Columbus, OH magyar református lelkésze.

⁶⁴ Jósika-Herczeg Imre (1869–1935) író, költő.

⁶⁵ Dezső János (?-?) a bridgeport-i betegsegélyező egylet elnöke.

⁶⁶ Igazságot Magyarországnak! Békét a világnak! In: *Pesti Napló*, 1929. június 18. 10. p.

A Nemzetgyűlés utóélete

A Nemzetgyűlés az 1920-as évek végének nagy eseménye volt, viszont ma már megállapítható, hogy nem lett belőle folyamat, gyakorlatilag egyszeri fellángolás lett. Lezárásakor sok biztató jel volt. Létrejött az AMOSz. Detroit polgármestere meghívta a magyarságot, hogy a következő nemzetgyűlést – három év múlva – ott tartsák. Igaz, ez a találkozó sohasem valósult meg. A sajtóban a találkozó híre egyértelműen pozitív volt.

A találkozó sikerén felbuzdulva Budapest városa elhatározta, hogy 1929-ben megrendezik a magyarok világtalálkozóját.⁶⁷ Erre a világ 24 országának nyolcvan magyar szervezete küldte el képviselőit. Az amerikai magyarság nagyjából félszáz intézményét képviselte, 128 küldöttel. Az elmondható, hogy az augusztus 22. és 24. között ülésező kongresszus fordulópontot jelentett az óhaza és a külföldi magyarok közötti kapcsolatok fejlődésében, mivel ekkor hozták létre a Magyarok Világkongresszusa Állandó Szervezeti Irodáját, amelynek fő feladata a második világháború előkészítése (melyet végül 1938-ban rendeztek meg) és a Magyarok Világszövetségének (MVSZ) létrehozása volt.

Másik oldalról viszont elmondható, hogy a nemzetgyűlésen meghozott döntések nagy része szalmaláng életűnek bizonyult. A sajtóban már 1930-ban arról panaszkodtak, hogy az AMOSz szervezete életképtelen, gyakorlatilag már akkor sem működött.⁶⁸

Sajnos egyértelműen kimondható, hogy a nemzetgyűlésen a sokszor „legyőzöttnek” tekintett „turáni átkot” végül mégsem sikerült legyőzni. Az a szembenállás, amely az amerikai magyarság két pólusa, a „nemzeti emigráció” és a „liberális-szocialista baloldal” között már ekkor is fennállt, a későbbiekben is erősen hatott, s ezen gyakorlatilag csak ennek a generációnak a kihalása „segített”. Mindenesetre a magyarok buffaloi nemzetgyűlése nagyon jó kezdeményezés volt, kár, hogy ennek hasznát az utókor nem tudta kiaknázni, eredményeit felhasználni.

⁶⁷ *Pesti Napló*, 1929. június 28. 9. p.

⁶⁸ VÁRDY BÉLA: Az amerikai magyarság viszonya az óhazához a második világháború előtti évtizedekben. In: *Kapu*, 1994. 9. sz. 28–33. p., 30. p.